

SOBRE O PLANEAMENTO PROSPECTIVO EN GALICIA*

Iago SANTOS CASTROVIEJO
EUEE. Universidade de Vigo

Faise unha reflexión sobre o planeamento como expediente de xestión económica nacional e mais sobre a súa tradición en Galicia. Proponse o planeamento como a gran ferramenta para enfronta-lo subdesenvolvemento e apostar polo medrio e dubídase das posibilidades de eficacia se non se aborda asemade a transformación institucional, sociolóxica e cultural. O planeamento quere, antes, un gran esforzo por construír unha teoría e unha ciencia a propósito do país, e unha vontade certa de enfronta-los obstáculos estruturais, principalmente sociolóxicos.

1. Antecedentes.

O planeamento en Galicia ten xa algúns anos de historia (creación da Dirección Xeral de Planificación da Consellería de Economía e Facenda en 1984), e algúns precedentes: o Plan de Explotación Marisqueira de Galicia (Decreto 1 238/1970, con antecedentes dende 1966), os plans de desenvolvemento franquistas que escasamente poden ser chamados planeamento en Galicia, aínda que Galicia sí se viu estimulada pola política dirixista —cando menos na construción dunha flota de altura cun importante foco de acumulación pública—. A constitución do Consello Sindical do Noroeste supuxo o primeiro organismo con vocación de prospectiva e planeamento económico, aínda que non estaba equipado institucionalmente para aborda-la tarefa. Unha recapitulación sobre estas lalacións de planeamento económico non me é posible agora, pero creo que se pode dicir: a) o Plan Marisqueiro, se ben fracasou nos seus obxectivos principalmente porque para realizalo precisaba unha gran transformación social, organizacional e institucional cunha potencialidade conflictual ante a que non se mantiveron firmes os obxectivos —digamos que o sistema político franquista estaba asentado na sociedade mareira sobre os sectores máis renuentes a acepta-la transformación do Plan Marisqueiro e beneficiarios do seu caos¹. Pero o Plan Marisqueiro foi o gran dinamizador dos intentos reordenadores, permitiu arrequentar experiencia e formulacións e indiscutiblemente deu un gran pulo á investigación biolóxica e mareira. b) A

* Recibido en Xaneiro de 1992.

1. Xa dende 1967 clamaba a editorial da *Revista de Economía de Galicia*: “De súpeto, os mercados comezaron a se ampliaren a un ritmo moi vivo e a explotación dos bancos naturais fíxose abusiva e ó cabo suicida. ¿Por qué? simplemente porque fallaron institucións que organizaran ós mariscadores para

política dirixista consistente en **1.a.**, as liñas prioritarias de actuación con estímulos, sobre todo, as canles privilexiadas de financiación que viñan resolvendo o problema da formación de capital, sobre todo nun país cun sistema bancario pouco moderno; **1.b.**, a empresa pública e **1.c.**, os estímulos á radicación e outros. Entendo que esta política dirixista, mesmo actuando moitas veces en favor de intereses particulares, foi un dos grandes eixos do proceso de industrialización (todo o período do industrialismo franquista) e por veces de evitar ou adia-la des-industrialización (asunción polo sector público de empresas en crise, a partir do 73); c) os plans de desenvolvemento do franquismo catalizaron un proceso de reflexión e discusión colectiva sobre a nosa vida económica. Aínda que os liñamentos partidarios da planificación eran en Galicia anteriores ó planeamento franquista e máis esixentes², a mesma existencia do plan fixo a reflexión prospectiva sobre o noso país máis extendida socialmente, máis aprofundada nas análises e máis significativa e inmediata na súa finalidade: os anos sesenta son os máis fecundos nos estudos e formulacións sobre o país, non sendo esaxerado dicir que aínda hoxe andamos a vivir deles. d) Os seis anos de PDR na administración autonómica non responderon de inicio tanto a unha vontade xenuína como a un requirimento da administración europea, e se tiveramos que balancear, habería que asumir que os PDR apenas foron borradores de presupostos. Pero mesmo nesta situación adversa, na elaboración dos PDR formulouse a necesidade de facer un diagnóstico, expresar unhas prioridades e formular uns obxectivos de desenvolvemento e regulación. Estando lonxe de quedar satisfeitos con sete anos de planeamento económico, debemos recoñecer que a dinámica do planeamento foi a única que formulou esixencias de racionalidade global na Administración da Xunta e obrigaron a unha práctica de negociación das institucións, grupos e intereses do país.

2. Pertinencia.

Respecto da pertinencia do planeamento económico caben dous discursos: *pri-*

facen redundar no seu proveito común as novas posibilidades, esta vez inmediatas e evidentes da explotación marisqueira. Os individuos de maior iniciativa seguiron —é unha constante neste país— o señuelo da especulación: a compra do marisco a prezos miserables a unha multitude desorganizada de ribeireños, para a súa exportación e venda a prezos excelentes. Estes personaxes non só se despreocuparon totalmente de suscitar unha explotación racional e tecnicamente moderna do marisco, como puxeron moito coitado en mante-la anarquía que lles beneficiaba sen necesidade de esforzo creador. En máis dunha ocasión os “motíns” de mariscadores contra iniciativas determinadas de parques artificiais —emprendidas por científicos honrados e non por ventureiros— foron provocadas por tales personaxes. E con excesiva frecuencia tamén as institucións oficiais “representativas” das comunidades ribeireñas eran e son sinxelamente o feudo desta singular especie de individuos”, *REG*, nº 55-56, Xaneiro-Abril 1967, páx. 3.

2. A *REG* nace en 1958 e dende o seu primeiro número expón tanto unha ideoloxía que reclama o planeamento como unha necesidade de racionalización e lanzamento económico. Vid Ramón GARCÍA BRIONES, “En torno al plan de ordenación de la economía de Galicia”, *REG*, nº 2 (Marzo-Abril 1958), pp. 22-26; para un exame dos liñamentos que impulsaron a *REG*, Xaime ILLA COUTO, “Algúns caracteres da economía galega actual”, Colección Grial, nº 4, Galaxia, Vigo, 1952, pp. 37-45. Respecto das posicións máis esixentes relativamente ás tarefas que se lle encomendan ó plan económico dende as nosas minorías máis ilustradas e a insatisfacción que produce a dilución dos plans franquistas, pódese examinar neste mesmo número o vaciado da *REG* sobre o tema.

meiramente a pertinencia do planeamento económico como forma xeral de regulación; *segundamente* a súa pertinencia en situacións excepcionais. Examinemos estas dúas situacións:

2.1. En canto á planificación como forma de regulación e xestión económica, acábase de despexar definitivamente unha incógnita: o planeamento administrativo desmantelouse en case todo o globo terráqueo. Reflexionando sobre as súas causas, temos unha dupla cuestión: a. *¿é a planificación a causa da mala xestión económica nos países do socialismo administrativo? ¿ou vítima doutros procesos sociais —a xestión administrativa da economía e da sociedade, a pretensión de somete-la vida espiritual da sociedade á imaxinaria dos grupos dominantes, a privación total da autonomía para a vida, mesmo privada, dos cidadáns, e unha filosofía política segundo a cal só é lexítimo o proxecto da élite que se impón esmagadoramente, e culpabilizando a tódolos demais proxectos por meramente existiren³— procesos ós que se somete o planeamento económico como o mecanismo para facelos efectivos?. Calquera tentativa de resposta acabará por poñer de manifesto, 1º, que a causa do desplome do socialismo administrativo non está tanto na planificación como no marasmo institucional e cultural, e na miseria humana derivada máis ben do ordenamento político da república; 2º, que o plan económico, en tanto que proxecto estatal —e moi influído pola élite dominante— abafaba tódolos demais proxectos individuais, grupais e comunitarios, non tanto por razóns do proceso de planificación como sobre todo por razóns de configuración do sistema⁴ do que o planeamento era o gran arquitecto⁵; 3º, que o planeamento foi a gran clave do éxito e sobrevivencia deses sistemas. A gran clave do éxito da industrialización, do pleno emprego, da estratexia de medrío forzado, da sobrevivencia do sistema en condicións de caos social... a crise de esgotamento foi máis ben do sistema administrativo cá do planeamento. As razóns polas que socialismo e planeamento económico xeraron o sistema administrativo é unha reflexión que vén ó caso, pero que non desenvolverei aquí.*

b. *¿é a planificación económica un expediente que opera impondo un proxecto —o proxecto oficial— sobre tódolos demais proxectos posibles, ou ben se trata*

3. Teño a medio elaborar un proxecto de ética que se fundamentaría sobre dúas proposicións: 1ª, é moralmente bó todo comportamento que se dirixe ás necesidades de desenvolvemento e moralmente malo a excesiva tendencia a refuxiarse nos valores regresivos de poñerse a salvo e nas necesidades carenciais; 2ª, o dereito ó propio proxecto, que deberá ser afirmado socialmente. Estes dous criterios axudarianme moito a xulga-la categoría moral das sociedades. Reparemos que esto non é o mesmo ca medi-lo grao de evolución social, que podería construírse, de acordo co punto de vista de Leslie White como: “é máis adiantada a sociedade que contén e fai circular unha maior cantidade de enerxía”.

4. Sistema do que o planeamento era unha parte decisiva. Pero isto mesmo pode ser unha argumentación a favor do planeamento como expediente de regulación e xestión: en primeiro lugar, porque permitía ás élites factotum actuar cunha metodoloxía de moita potencia; en segundo lugar, porque moi probablemente aquel sistema tería moi poucas posibilidades de sobrevivencia sen o plan central.

5. Aquí cómpre facer unha reflexión sobre se é o planeamento quen constrúe unha república subordinada ó Gosplan ou se é o ordenamento da república quen lle dá estatuto ó proceso de planeamento. A extensa experiencia do planeamento no capitalismo deixa claro que o problema non está tanto no planeamento como no deseño institucional do Gosplan, polo que o lugar da oficina do plan no deseño administrativo e institucional é unha cuestión importante a resolver.

dun expediente que permite lanzar e dar azos a tódolos demais proxectos existentes no interior da comunidade?. Optarmos pola primeira resposta xustificaría o planeamento só en circunstancias moi excepcionais: cando a sociedade establecera agudas prioridades —p.ex. no caso de guerra, acusada ameaza ou reto decisivo— e rexeitalo sempre que non se deran esas circunstancias. Se optamos pola segunda resposta, teríamos que nos tornar do parecer da importancia de establece-los procesos de planeamento como métodos de xestión económica. A resposta a esta cuestión concirne non tanto á planificación-en-abstracto como máis ben da arquitectura institucional da oficina do plan.

Pero a discusión sobre planeamento non remata coa reflexión sobre a debacle do socialismo administrativo. No capitalismo o planeamento foi amplamente utilizado, con resultados desiguais, sobre os que non me é posible facer un balance. Un balance ecuánime da planificación no capitalismo é moito máis difícil de facer porque se pon bruto diferenciar que resultados e proxectos se deben ó plan e que resultados e proxectos se deben ó capital, á iniciativa privada ou á miríada de futuros posibles existentes por ondequera nunha sociedade complexa. Por non entrar en extensas e prolixas consideracións, para as que ademais non estou documentado, permítaseme adopta-la seguinte hipótese heroica: o planeamento económico no capitalismo case nunca fixo dano, moitas veces acertou e vigorou os procesos de desenvolvemento e medrío, deu solución á coordinación das aspiracións das Administracións Públicas e potenciou as privadas. Mesmo cando tivo erros as súas consecuencias non foron desastrosas⁶, e nos seus acertos pódese anotar: **1.** ter xerado procesos de análise, estudo e reflexión que se resolve en apreciacións prospectivas extensibles a tódolos comportamentos sociais; **2.** nunha proposta de acordo e concordia de sectores —non de todos— que permite “actuando todos na mesma dirección” dar unha inmensa proxección ó esforzo de cadaquén; **3.** ter sido a pedra de toque de procesos de expansión industrial e transformación estrutural, etc.

Por fin, réstanos aínda por discutí-la cuestión do poder social, a democratización e a entropía nas súas relacións co plan. Como técnica de regulación e xestión, o plan pode actuar *tanto* para democratiza-lo poder económico *como* para afortala-la concentración do poder; *tanto* para aumenta-los graos de orde, densidade de estímulos positivos no interior da sociedade e mais de “contido en enerxía”⁷ como —xa máis difícilmente— para o seu deterioro e caos. Pero situándonos en concreto no capitalismo, a hostilidade máis habitual que desperta o planeamento económico público —outra cousa é o empresarial— consiste en que pode ser visto coma unha ameaza ó poder do capital e case sempre á fracción dominante do capital: á empresa transna-

6. Se o plan opta por unha liña errónea empresarialmente, pode dar lugar mesmo a conflitos sociais cando haxa que pecha-la empresa, pero isto non é daniño: mobilizou a riqueza e estimulou a actividade económica (mesmo xerando “unha demanda de carbón e aceiro que sirva para producir carbón e aceiro” no dicir de Kalecki). Pódese dicir como máximo que puido ter sido mellor de non ter errado. Peor é cando se constrúen complexos —p. ex., o militar-industrial— que logo teñen un ascendente social e mesmo poden manter cautiva á sociedade civil.

7. No sentido de White.

cional, que pode ver no planeamento un obstáculo ós seus plans. Con efecto: o planeamento económico público é un proceso de tomada de decisións de gran alcance e consecuencias sometido máis ou menos ó control democrático, e por consecuencia un instrumento de democratización do poder económico. Mesmo cando a oficina do plan non está controlada democraticamente —como por exemplo no Portugal salazarista ou na España franquista— o proceso de planeamento obrigaba a unha reflexión prospectiva fundamentada científica e tecnicamente; unha exposición pública do proxecto e mais na proposta de criterios universalmente válidos ou contrastables: por consecuencia racionalizaba e limitaba o exercicio do poder dos círculos dominantes. E as decisións deberían, dunha ou doutra forma, pasa-la proba da crítica universal.

Por fin, prolifera agora literatura pesimista respecto do planeamento nos oitentas: acaso unha aparente baixa das esperanzas postas nas funcións do planeamento teñan que ver coas dificultades de interpreta-los grandes cambios estruturais que nos esperan: poucas das tendencias e estruturas parecen firmes, e polo tanto recórrase a practicar navegación á vista no canto de levar claro o destino e o rumbo⁸. O Xapón, que se caracteriza por destinar importantes esforzos ó planeamento e á previsión, caracteriza o mundo do éxito nos oitenta. Aínda que o planeamento e a prospectiva xaponesa sexan modos de comportamento que emerxen espontaneamente da súa cultura.

Recapitulando: a unha oficina de planeamento económico planetario formularíanse obxectivos —supera-la fame, dar existencia humana a un 25% da poboación do planeta, regula-los prezos nos mercados mundiais, o desenvolvemento do 3º mundo...— que poden conflictuar coas compañías transnacionais e os intereses de algunhas institucións —como os estados dos países beneficiarios-. Pero ¿quen negaría que sería unha instancia racionalizadora e desenvolvedora planetaria?

2.2. En canto ó papel do planeamento en situacións excepcionais, alí onde unha prioridade urxente debe prevalecer sobre as tendencias “espontáneas” ou dos “intereses particulares e localizados”, a resposta é unánime: o planeamento é o gran mecanismo de xestión desas prioridades. Claramente na economía de guerra; tamén no caso da xestión do territorio, de política industrial e da agricultura. Manifestamente cando se impoñen cambios estruturais. Acaso tamén nas situacións de medrío forzado e de industrialización forzada. Isto lévanos á cuestión de ¿cando estamos autorizados a dicir que estamos ante unha situación excepcional?. Poucos o discutirían no caso da guerra. Pero se a gran tarefa é o medrío, a industrialización, vigora-lo investimento industrial, orientar unha iniciativa privada desconcertada, afortala-los

8. Dicía Leopoldo Calvo Sotelo, a propósito do comportamento de Suárez na Transición: “tiña que manexa-la piragüa polas frieiras e apenas debería tratar de aboiar nun precario equilibrio: non se daba vixiado que viña despois. Ninguén podería sabelo, e os máis dos agoiros e prospectivas erraban”, o que axuda a facer ve-la dificultade de actuar con plan e perspectiva en certos momentos de exasperante incerteza. Pero isto non é argumento en contra da prospectiva nin do planeamento: as formulacións prospectivas e a cultura do planeamento *tamén* serven aquí, anque a flexibilidade para cambia-los mundos de referencia con rapidez sexa aquí máis valiosa. Pero só se pode cambia-los mundos de referencia sólida e rapidamente cando se teñen varios —é dicir: cando se fixo un esforzo de prospectiva e dos plans a desenvolver en cada un dos cenarios—. Por veces, por certo, estes coñecementos poden ser pre-conscientes e intuitivos; pero en universos complexos os mundos do intuïto non abundan.

centros de decisión propios do país, acada-lo pleno emprego, controla-los prezos, suaviza-las tendencias ó desgarramento social entre empregados e desempregados por un lado e traballos cualificados arrequentadores e traballos embrutecedores; orientación racional das eleccións no consumo, etc. ¿son situacións que reclaman unha afirmación de prioridades que xustifique o planeamento?.

Afagámonos a vivir nesta agonía: ela permitirá termos o principio supremo do planeamento sempre suxeito ó anovamento de cuestionalo e máis ca nada, deixando subsistir con vizo outros principios de vigorar e xestiona-la vida económica.

3. Galicia como tarefa para o planeamento.

A gran tarefa de Galicia é o seu desenvolvemento, concebido nos termos que se guen, de acordo coa ONU.

“Concíbese cada vez máis o medrío como a dinamización dunha sociedade no seu propio ser, como unha verdadeira aventura que emprende a sociedade, recorrendo a tódalas súas capacidades de autocreación. Só un saber concreto interdisciplinar, rigoroso e flexible ó mesmo tempo, adaptado ás realidades, ás arelas e ás posibilidades da sociedade da que se trate pode ofrece-los medios necesarios para semellante determinación lúcida, razoada e ó mesmo tempo vivida no seo do grupo”.

Emprender esta tarefa quere, primeiramente, un gran esforzo de transformación cultural, isto é, de catarse do sistema de símbolos e pautas de comportamentos, do mundo aspiracional, motivacional e do sistema de necesidades⁹ hoxe ancorado nunha cultura tradicional forxada nunha economía agrícola familiar de subsistencia nun país superpoboado, onde a expansión do proxecto persoal é visto —de acordo co mundo no que foi fraguada— como unha ameaza para a colectividade¹⁰. Pero non se corresponde coa civilización do mercado, industrial e urbana, onde a expansión dun proxecto ten efectos benéficos e de retroalimentación positiva sobre tódolos demais, e por consecuencia, debe ser valorado, conversado e afortalado pola colectividade. Respectivamente da transformación cultural temos unha dupla retesía: por un lado deberíamos “facen transitar” a nosa cultura tradicional dende a “cultura da miseria” para a “cultura da abundancia”¹¹, tránsito que quere, para ter éxito, un gran despertar cultural e artístico fundamentado no principio galeguista da nosa “sobera-

9. Un intento meu de entrar nesta materia; “Necesidade e satisfacción”, *Análise empresarial* de Vigo, nº 14 e 15 (1991-1992).

10. Simplificando, nunha sociedade que ten por base económica a terra, e en constancia de técnicas, a expansión de un calquera só se pode producir arrinconando ós outros.

11. Fixen un intento de chama-la atención sobre esta cuestión no *Congreso de Economía e Economistas de Galicia*, A Coruña, 6 ó 8 de Marzo de 1986, mal chamado primeiro; “consideracións ó redor da relación entre representación estética e impulso social, para unha interpretación do subdesenvolvemento de Galicia”, pp. A/10-1 á A/10-19.

nía estética” e que apuntara ó anovamento do noso mundo perceptual e de coñecemento sensible¹² ata que toparan a súa consagración na cultura, na ciencia e na vida: a construción dos cenarios de expresión, encontro e reflexión.

Pero ademais tivemos a contrariedade histórica de que o noso mundo urbano se desenvolvera submisivo a outra cultura, coma un apéndice doutro país e virando as costas ó noso mundo económico e cultural. Por consecuencia a re-elaboración da nosa cultura produciuse defectuosamente, xa que a base económica, territorial, humana que a debiera protagonizar —o mundo urbano, mercantil e industrial— declinou esta tarefa.

En segundo lugar, quere atender á arquitectura institucional. Segue vixente o hiato entre o país e as institucións que lle dan forma e contido, proxección e decisión, hiato que é unha das características salientes da nosa historia moderna e contemporánea. A construción da Administración autonómica e a expansión das funcións e independencia dos Concellos supuxo un paso inmenso na adecuación das institucións ás necesidades da vida social. A tarefa era reformar institucionalmente e de enriba abaixo toda a arquitectura institucional do país, xa que a construción da administración pública moderna fíxose en Galicia exercendo unha violencia que negou o noso ser e arredou a vida social da evolución institucional, constituíndo un auténtico atranco á modernización e desenvolvemento do país¹³. Se defendemos a hipótese de que as institucións son as instancias onde as enerxías sociais se acumulan e se xestionan, non poderíamos aspirar a ningún proceso de desenvolvemento se antes non “recompoñemos”, “readaptamos” e “purgamos” a vida institucional do país, coa dupla arela de as institucións andaren en harmonía nos seus fluxos enerxéticos coa vida social e cultural do país e mais seren quen de resolver e proxectar cara adiante as tendencias, intereses e aspiracións da sociedade.

En terceiro lugar temos o problema da nosa economía: un investimento productivo fraco; un sistema de necesidades pobre; sectores primarios bastante anárquicos que teñen aínda por face-la súa reforma estrutural e institucional e o seu ordenamento; e un tecido empresarial ameazado e tradicionalmente insuficiente,...

O plan económico podería enfrontar este problema con éxito seguramente. Ningún outro mecanismo parece servir: non abonda coa iniciativa privada, que ademais se recoñece insuficiente para enfronta-los problemas globalmente; dificilmente a empresa trasnacional, coa que ademais as relacións de confluencia, alianza e con-

12. De como o percepto —p. ex. a imaxe visual— recodifica todo o mundo do coñecemento sensible —primeira mediación— do coñecemento significativo —segunda mediación— e do coñecemento abstracto —terceira mediación— con non moi coñecidas implicacións en toda a xerarquía do organismo, vid. Michel DENIS, *Las imágenes mentales*, s. XXI, Madrid, 1984. Noutro estilo máis lonxícuo ós métodos da ciencia, Jorge DE OTEIZA, *Quousque tandem...! ensayo de interpretación estética del alma vasca*, Hórdago, Zarauz, 1983.

13. Marc BENITAH, *Besoins économiques et pouvoir. Un modèle psychanalytique du développement*, Anthropos, Paris, 1980, fai un intento de explica-lo subdesenvolvemento como unha incapacidade da comunidade en xestionar-los intereses sociais ó estilo no que o *eu* confronta procesos de incapacidade de expresar e acadar-las propias tendencias na neurose. Non houbo, que eu saiba, moitos máis intentos de desenvolver nunha teoría sobre estes alicerces, inda sendo, na miña opinión, unha vía moi fecunda e que lle ven coma anel ó dedo galego.

flicto con outros intereses e aspiracións do país reclaman para nos construímos outras vías de canalización e expresión de intereses. A actuación das Administracións Públicas e os seus presupostos e políticas, a parte de xustificar un plan que atenuara os efectos peores do seu policentrismo, axudarían a establecer prioridades globais¹⁴. Pero un intento de aborda-los problemas económicos e estruturais tería probablemente pouco éxito e a experiencia puxo de manifesto o permanente fastidio dos mellores esforzos dos nosos máis ilustrados e xenerosos homes: as estruturas, actitudes e prácticas vitais correspóndense a unha realidade cultural e social e non pode ser abordada con éxito se non se enfrontan tamén aqueles eidos: nunha sociedade arraizada nunha cultura tradicional do noso estilo e unhas institucións destinadas a construír redes clientelistas encrequenadas e dependentes e polas que circulan pouco máis ca relacións e informacións persoais, dificilmente poderemos facer triunfar un clima favorable á racionalidade da vida industrial e empresarial. A unha cultura do traballo e do aforro, das necesidades pouco máis extensas cás do sistema vexetativo, dificilmente lle cadra un mercado amplo e unha produción diversificada. Etc.

4. *A bagaxe do planeamento.*

O planeamento quere unha bagaxe teórica, nun primeiro lugar; uns soportes de acumulación de formulacións, opinións e debates amplos e plurais, en segundo lugar; e unha vontade e capacidade para conduci-los acontecementos, por fin.

A importancia dunha teoría para o planeamento económico estriba tanto en que a súa ausencia —unha confianza apenas na experiencia e no empirismo— resolvería o labor do planeamento nun “arranxar corredoiras”¹⁵ guiado polo aparente, por vence-los obstáculos que se presentan inmediatamente; pero non a atinar coas causas últimas, como a aborda-lo problema fraccionadamente e non de maneira global e coherente. A falla dunha teoría —ou o menosprezo pola decisión fundada nun marco teórico sólido e sensato— pode conducir por un lado ó desperdicio de esforzos e recursos nos síntomas antes ca nas causas e por consecuencia sen atinar co bo suceso; por outro lado no desánimo, no desconcerto, e xa no fracaso da empresa global e na desmoralización dos protagonistas. Así, se nós nos empeñamos nun proceso de desenvolvemento agrario incidindo na estrutura agraria nos toparemos co fracaso sistemático e coa desmoralización de moitos. Favorecer mesmo o investimento productivo agrario terá moito do mesmo. En cambio, o proceso de urbanización e o investimento industrial terán moito máis potencial transformador da estrutura agraria cá incidencia directa na agricultura: tanto porque absorbe os excedentes poboacionais da agricultura¹⁶ como porque amplía os

14. Non se defende aquí que a Administración Pública deba actuar con exceso de coherencia; e o seu policentrismo e diferencias de criterio entre as súas instancias son mesmo boas ó permitir unha flexibilidade relacional e formas de mitiga-los lados máis groseiros dos eventuais abusos e erros.

15. Carta de José Taboada Lobit, *REG*, nº 611-63, 1968, pp. 43-44.

16. José Manuel NAREDO, *La evolución de la agricultura en España. Desarrollo capitalista y crisis de las formas de producción tradicionales*, Estela, Barcelona, 1971.

mercados que ela precisa para a súa transformación.

O exame do comportamento dinámico do capitalismo pon de manifesto que a variable motora é o investimento: a) determina os beneficios, e por consecuencia a rendabilidade¹⁷; b) determina o aforro; c) determina a demanda agregada; d) é a vía por onde se produce a innovación tecnolóxica; e) determina o emprego. Se nos concentramos no investimento industrial, teríamos ademais as súas características de industrializador e urbanizador e mais de xera-las bases tanto da demanda de produtos agrícolas e absorbedor de empregos como de motor de demanda de servicios á industria e ás empresas: unha modelización teórica que examinara o carácter motor da variable “investimento industrial” permitiría concentra-los esforzos do planeamento antes ca nada nun obxectivo: o investimento industrial e os obstáculos que se opoñen ó seu vizoso comportamento.

En segundo lugar cómprennos uns soportes de acumulación de formulacións, opinións e debates. Porque fan falla formas universais de acumulación e circulación da información; porque canto máis en pormenor sexa debatida unha decisión ou un programa tanto máis aumenta o seu afinamento; tanto maior é a vixianza sobre os seus resultados, tantas máis son as teses a ter en conta á hora de elaboralo e realizalo e por consecuencia tanto máis elevada a súa adopción; pero tamén porque tanto maior é a participación na súa adopción e tanto máis traballada a concordia e posta de acordo nos seus obxectivos e proceso. Adicionalmente, o nivel de coñecemento e co-responsabilización no acordo será tanto máis alto.

Entre os grandes elementos de defensa do planeamento sempre foi posto nun lugar destacado que o planeamento obriga a unha reflexión prospectiva e sistémica do universo que se pretende planear; e por consecuencia, a formula-las cuestións-clave e a dotarse de respostas e obxectivos. Pero os procesos de estudio sempre foron fecundos e de bos resultados¹⁸ e con frecuencia orixinou unha considerable participación e interese dos afectados.

En terceiro lugar, fainos falla unha vontade e capacidade para conduci-los acontecementos. De pouco vale facer un diagnóstico acertado e marcármonos uns obxectivos axeitados se logo non temos capacidade para nos enfrontarmos con perseverancia ás estruturas clientelistas de circulación dos votos: os xestores desas estruturas —e por consecuencia beneficiarios— as máis das veces manterán esas estruturas reproductoras da miseria e do atraso.

17. Michal KALECKI, “Los determinantes de las ganancias”, en *Ensayos escogidos sobre dinámica de la economía capitalista*, FCE, México, 1977; pp. 94-109.

18. As prácticas adoptadas ultimamente pola Xunta de Galicia de encargar a empresas foráneas os estudos de prospectiva e externaliza-la investigación boicotea o lado máis importante, fecundo e incuestionado do proceso de programación e planeamento. Fastidia certamente escoitar representantes da Xunta tatear fraccionadamente resultados de estudos encargados a consultings sen atinguir concepcións globais, asunto que se fai tanto máis lamentable cando como resultado deste proceso empobrecemos a vida intelectual do país obtendo para cugulo moi misquiños resultados do diñeiro investido en pagar ós de fóra.

5. *Vigora-lo investimento industrial.*

Do exame do comportamento dun sistema capitalista séguese o carácter motor da variable investimento industrial¹⁹. O investimento determina o valor do aforro, da rendibilidade do capital, da demanda e do gasto, do emprego; é o proceso polo que se mobiliza a riqueza, se forman as cidades, se dinamiza o comercio, o tráfico e os servizos; se transforma a estrutura productiva, se atrae á poboación excedente do agro e se crean mercados agrícolas —se transforma, por consecuencia, a agricultura— se conduce a innovación tecnolóxica, se anovan as formas de vida —de produción e consumo, de vivenda e traballo— se crean empresas e se dá máis ampla proxección ás existentes. Sofre importantes procesos de retroalimentación —o investimento determina os beneficios, que polo seu turno vigoran o investimento; determina a demanda que realimenta a ampliación da capacidade productiva, etc.— é motor porque é a orixe da cadea causal que determina o comportamento de tódalas demais variables estratéxicas, e os procesos de retroalimentación topan a súa orixe no propio comportamento do investimento. Tamén para o caso das transformacións estruturais.

Dende sempre, os estudos económicos sobre a nosa terra²⁰ coinciden en sinalar como a súa máis evidente eiva o fraco manexo do investimento productivo. Que tendo o país tantas potencialidades de mobilización da súa riqueza, os aforros restaban paralizados ou como moito ían afortala-las empresas extrañas. Buscáronse as causas en moito lugares, pero foi frecuente coincidir no carácter pouco decidido e apenas dinámico da poboación e en particular dos homes de empresa²¹, resultado

19. Naturalmente, calquera expediente de planificación debe estar fundado nunha teoría expresa, con modelos de comportamento. Aquí asumiremos certas proposicións sen expoñe-lo marco de referencia teórico, aínda que, por suposto, témolo practicamente elaborado.

20. Temos unha fermosa e fecunda tradición do pensamento económico, dende os ilustrados ata a Revista de Economía de Galicia, que parece inexistir para os economistas actuais, e mesmo ser menosprezada con fachenda e en proveito das correntes dominantes anglosaxónicas. Fastidia ver tantos estudos actuais concluíndo o que xa estaba na nosa tradición e mesmo sen lles chegar á súa altura.

21. Ramón GARCÍA BRIONES, “En torno al plan de ordenación de la economía de Galicia”, *REG*, nº 2 (1958, Marzo-Abril), pp. 22-26: “inapelablemente hai que crear un instrumento que impulse e active a función necesaria para que os potentes medios de Galicia desperten e alumeen tanta riqueza como nos é precisa. Este instrumento chámase: orientación, asociación financeira e crédito popular, ou á pequena empresa. Galicia anda doída de falla de diñeiro. Padece o problema —hoxe tan xeralizado— dunha defectuosa distribución da riqueza. Posúense capitais importantes pero en poucas mans. Andan retraídos, son pouco operantes e de insignificante refreixo creador. Xogan á renda fixa e limitada, colocados os máis deles en papel do Estado —uns 1600 millóns de pesetas, calcúlanse apenas en tres cidades da provincia de A Coruña— ou en empresas de fóra da rexión onde os beneficios reverten ó mesmo ciclo. Galicia obtén para sí propia, da súa riqueza, moi pouco proveito. (...) Galicia precisa créditos liberais para os seus campesiños e pescadores, maioría sustancial da rexión, e para o desenvolvemento da pequena industria. A Galicia élle necesaria a asociación de capitais, a constitución de grupos financeiros preferibles da súa propia entraña, para acometer plans da maior envergadura industrial. E dicimos da súa propia entraña a fin de que revirtan a sí propia os beneficios que sexa dado acadar no seu proveito (...) Cabería estudar a este fin a constitución dun Consello Económico Rexional que orientase a ordenación económica de Galicia e regulase, entre outras funcións, o trámite crediticio ó que me veño referindo”, p. 25.

que parece fácil e cómodo xa que non explica o por qué da excesiva cautela nin como resolve-lo problema.

O planeamento que tivera por diagnóstico o fraco manexo do investimento industrial e por marco teórico o seu carácter motor e transformador do sistema, tería que asignarse como prioridade vigora-lo investimento industrial.

Unha axenda que se propuxera este obxectivo debería contemplar unha colección de medidas:

A. medidas directas: o investimento público directo e a participación pública en proxectos empresariais.

B. medidas con resultados directos: a seriedade na edificación dunha Administración Pública capaz e profesionalizada; as infraestruturas, a atención ós factores de radicación; o fomento da investigación e en particular aquelas liñas con máis proxección; a política de innovación tecnolóxica; o fomento dos medios de comunicación especializados, e outra colección de medidas de apoio —tipo parques, fomento de estudos de proxectos e viabilidade, programas de formación ó respecto,...—

C. A remoción de obstáculos: como os derivados da política monetaria centralista, dun sistema financeiro inadecuado ós nosos fins prioritarios; de apoio á creación dunha demanda suficiente e dun mercado interior —tanto asumindo compras públicas en determinados sectores²² como asumindo obrigas relativas á formación e orientación da demanda privada-; de atraso tecnolóxico ou de acceso ós mercados externos mediante unha política adecuada de fomento.

D.— As estratexias de apoio, en particular os plans sectoriais que se determinen prioritarios, e que deberían contar cunha prospectiva e compromiso real-concreto da Administración pública. Entendemos que como mínimo cómpren programas sectoriais prioritarios: agro-industria, pesca-cultivos mariños, contrucción naval, textil-confeción e alternativos. Pero non contamos, polo momento, cos estudos pertinentes. A estratexia territorial de estender xeograficamente as zonas de influencia dos mercados...

E.— O investimento privado, que o planeamento pode estimular considerablemente mediante unha pluralidade de fórmulas de asistencia e corresponsabilización, pero sobre todo se leva á práctica unha labor orientadora e potenciadora de proxectos empresariais.

Por fin, cómpre sinalar que Galicia é moi dependente da produción externa de bens de equipamento²³. Isto implica que moitas da potencialidades expansivas do relanzamento do investimento industrial esváense, non sendo que se enfrente simultane-

22. Intenteino, para o caso da arte e da cultura en “vigorar infraestruturas para o cultivo das nosas necesidades superiores”, *Análise empresarial*, nº 12 (1991), pp. 43-47.

23. “O 35% das importacións de Galicia correspóndense con bens de equipo, o que nos podería levar a afirmar que a importación galega é, en certo punto, saneada e saludable”. Begoña CRISTETO BLASCO e José SÁNCHEZ DE SAN DÁMASO, “Estructura del comercio externo de Galicia 1990. La balanza agroalimentaria”, *Boletín semanal do ICE*, 28.X.-3.XI.91; pp. 3397-3403. Tamén cos informes *Comercio exterior de Galicia. Informe 1990* (D.T. de Comercio de Galicia mimeografiado, Vigo, 1991); e *Comercio exterior de Galicia. Informe primer semestre 1991* (idem, 1992).

amente o problema. Ven aquí ó caso dicir que, estimadas as necesidades de equipamento e a demanda de bens de investimento, resulta máis factible aborda-la produción interna deses bens, produción para a que non fallan proxectos da iniciativa privada, pero que precisan máis claridade de futuro e un afortalamiento do marco de confianza.

6. Repensa-las institucións.

O problema das institucións foi excelentemente formulado nunha famosa editorial da REG que extracto:

“A expresión xenuína do espírito dunha comunidade encarna nunhas institucións peculiares, axeitadas en forma e substancia ás características iniciais da vida social do grupo e capaces plenamente, por elo mesmo, de servir de apoio e marco ó desenvolvemento —á evolución progresiva— da colectividade en tódalas ordes. Unha delas —e apenas iso— é a económica. Sen institucións idóneas non hai posibilidade de desenvolvemento global. En carecendo destes instrumentos e ó propio tempo, vehículos indispensables, non existe posibilidade seria de desenvolver, desplegar, desbrocha-lo espírito xenuíno dunha comunidade e por consecuencia non é posible conducila ó estar ben entendido no seu pleno e humanamente máis valioso e elevado sentido. Cabe, tal vez, obter un aumento —mesmo avolumado— da riqueza material sumada pola colectividade, pero dificilmente pode erixirse isto, en de por sí, en concepto de desenvolvemento entendido nun sentido sociolóxico cabal. Farase sentir, acuciante, a penuria absoluta de dimensións esenciais do estar ben e esta mesma penuria será a primeira en impedir, mesmo na propia orde dos recursos materiais, a vivencia dun réxime de distribución en consonancia cun estar ben colectivo auténtico, sequera material. Cánto menos non van ser inalcanzables logros de rango superior —e non por iso alleos á valoración económica— que, só eles, permiten falar de desenvolvemento social da comunidade.

Sen institucións idóneas non hai desenvolvemento posible. Por iso cómpre comezar por crealas, descubrilas ou restablecelas —que ás veces chega con levanta-la veda-. Ou despexa-lo camiño de institucións inoperantes, esclerosadas, parasitarias, que abafan o bafexo dunha comunidade dada. Con frecuencia imponse o retorno ó mundo recoleto que vive baixo a gran caparazón, moi ó seu xeito, para observar de cerca o seu funcionamento e descubrir (...) A través de institucións vivas espontáneas remozadas está trazado o camiño, a un tempo, de busca das fontes humanas de progreso da colectividade e de despregue da orixinal capacidade de creación do propio estar ben. Despexar ese camiño é o primeiro labor serio

obrigado dunha política de medrío que se precie”²⁴.

A gran tarefa de busca-las fontes humanas do progreso e abrílles cauces parece consistir, nun lugar destacado, na arquitectura institucional que se estableza, por consecuencia, nunha das cuestións clave de prospectiva.

A inadecuación do sistema institucional ás necesidades do país parece manifesto: *En primeiro lugar é preciso re-pensa-la edificación da Administración autonómica: A Administración autonómica creouse máis ben a instancias de constituí-lo estado das autonomías antes ca baixo impulsos da poboación galega e das súas institucións e colectivos. Acaso por esa razón seguira unha senda pasiva —actuar a impulsos dos acontecementos e das esixencias da Administración Central, satisfacer reclamos fraccionados emanados de dinámicas localizadas interesadas e non referenciados a principios e conviccións...-, unha ausencia de proxecto e por consecuencia incapaz de xerar estímulos no cadro de persoal da propia administración nin unha dinámica de traballo marcada pola tensión hacia uns obxectivos. A súa evidente indiferencia ante as cuestións máis acuciantes e os procesos máis vultosos do país nun período tan crítico; e así asistimos a unha política cultural de escaparate, pero non penetrando nos contidos latentes da nosa comunidade, residentes no “mundo recoleto no que a vida mantén en vigor enerxías” e nas “fórmulas embrionarias de inestimable valor para a eclosión dun estar ben colectivo”; indiferencia que é explicada, tamén, pola ausencia no país de colectivos que sinalen esta necesidade e os seus eixos programáticos; contemplamos tamén como sectores productivos arraizados e con posibilidades son desmantelados e vendidos, tanto pola propia desidia de algúns empresarios insolidarios e pouco capaces, como pola ausencia de propósito nunha administración autonómica que, carente de liñas programáticas, enfronta o esfarelamento con expedientes pouco eficaces —por usar un falar suave— como concesión de créditos e axudas non suxeitas a unha política nin suxeitas a unhas esixencias; adiando todo o máis o desastre —e mesmo xerando un clima onde o desastre permanente é pertinente—.*

As institucións crediticias deben ser tamén consideradas. Dende os ilustrados, os estudos sobre o país insistiron sempre no carácter inadecuado do noso sistema de crédito, e propuxeron reformas institucionais. Hoxe temos a permanencia da ancestral fuxida de medios financeiros. Pero a política monetaria é decidida polo Banco de España e a Galicia apenas lle competen as decisións de algúns bancos e caixas con centro de decisión na nación. Aquela política monetaria estatal obedece ás necesidades, mercados financeiros e probas de forzas estatais, pero a realidade de Galicia é diferente: considerado en sí mesmo, o exceso de depósitos sobre o crédito pre-

25. Nótese que no XIX o mercado crediticio galego, conducido polos vericuetos e recovecos dun espazo do crédito fraccionado e persoalizado, obedecía á usura e a xuros altos —“os xuros comen con ún á mesa” é a cultura xerada pola usura—, e que a consideración dinámica do sistema do crédito é que os créditos crean depósitos antes cós depósitos crean créditos; ademais, xa que o investimento determina o aforro e non á inversa, hai que explicar antes por qué se aforra máis do que se inviste, o que nos levaría á súa orixe externa, e a culpabilizar ó fraco investimento no interior do país do problema. Ben entendido que isto non exculpa ó sistema financeiro de poñer atrancos ó investimento no país.

sionaría á queda dos xuros²⁵, aunque temos que ser vítimas dunha política de restriccións sobre o crédito que fixo moito dano ó anovamento productivo do país. Se unha política expansiva da moeda debería causar inflación máis intensamente entre nós por motivo dos atrancos estruturais, estaría duplamente xustificado o deseño dunhas institucións financeiras que, cando menos, dirixiran o crédito hacia obxectivos selectos, como por exemplo acontecía co crédito privilexiado.

Por fin, conscentes da influencia da prensa na formación de opinión, e do seu ascendente sobre a vida social, en lugar de marcarse unhas orientacións transformadoras, recórrese a expedientes de soborno nunha política singular de subvencións masivas que contan como aliados a uns profesionais-boieiros que, no canto de dotarse de criterios para a elaboración e selección da información, “andan ás boias” de acontecementos sen significado e como consecuencia, operan destructivamente con respecto ós procesos e esforzos máis de fondo e capaces de xera-la adecuación institucional e o estar ben e progresos.

A administración local, asentada sobre unha distribución municipal tradicionalmente denunciada por inadecuada nos aspectos dos asentamentos, zonas e institucións consuetudinarias, tampouco foi re-pensada nin reconstruída —coa soa excepción de Cariño-. O caso do Concello de Silleda asumindo e transmitindo estímulos para o desenvolvemento dunha bisbarra, pode servir de referencia para as posibilidades da Administración local no caso de asumir tarefas e re-pensa-las súas misións e obxectivos.

Poderíamos continuar: por se non era suficiente a inadecuación moderna e contemporánea das nosas institucións ás fontes humanas do noso pobo, cando ó abeiro dos procesos de apertura do primeiro século XX van saíndo da súa latencia formas de organización social —os sindicatos agrícolas, os pósitos de mariñeiros, as institucións cívicas e cidadáns ...—, o franquismo estableceu de novo a veda e puxo no seu lugar unha administración censuradora e que non tolera o asociacionismo cívico, unhas Confrarías e “Hermandades” que reconstrúen redes clientelistas e son productiva e socialmente inoperantes e contra-producentes,...

Habería moito máis que traer a propósito das institucións. Bástenos isto para facer ve-lo apotegma: Sen re-pensa-las nosas institucións, e sen crear unha arquitectura institucional que afonde nas fontes humanas do progreso, pouco poderá dar de sí o planeamento.

7. Reconstruí-lo núcleo cultural.

Mesmo ladeando que un proceso de medrío, por moito que se restrinxa nos máis estreitos límites económicos, é, antes ca nada, un proceso de desenvolvemento cultural —de re-elaboración, incorporación e almacenamento de rasgos culturais no interior da sociedade que medra; por consecuencia, de aumento e diversificación das tecnoloxías de control do entorno-, non poderíamos eludir que o planeamento garra-

rá para un fracaso certo se non vai acompañado —e en certos puntos, precedido— dunha re-construcción cultural. Xa Labrada tiña posto de manifesto como unha política de fomento podería tornarse machorra se non se poñía á poboación en condicións de se beneficiar dela:

“Con efecto, formouse a matrícula, concedéndolle o privilexio exclusivo da pesca, pero non se tivo presente que os privilexios só animan a aqueles que son capaces de se aproveitaren deles”²⁶

referíndose ó fracaso entre os patrianos dunha das máis salientes políticas de fomento do século XVIII. A reconstrucción cultural debería apuntar á capacidade para tirarmos proveito dos nosos recursos e ocasións; a capacitar á sociedade para o seu dinamismo e formulación de intereses; a desbloquea-lo desenvolvemento e funcionamento das institucións irritando os espontáneos brotes dinámicos. Mesmo cando as nosas normas e concepcións non se deran articulado en leis e institucións, seguen a existir no noso seo, e ningún proceso de desenvolvemento será posible sen unha re-elaboración deles. Deámonos conta de que o sistema educativo, os medios de comunicación de masas, etc. son variables dependentes da cultura dada. Por isto, ningún proceso de desenvolvemento pode confiar neles a secas. Énos necesaria unha re-elaboración cultural que funcione con certa independencia das variables sociais e económicas en presenza, o que sen dúbida será custosa en términos de enerxía.

Ese proceso de formación de cultura no noso caso debería ter presente cando menos tres aspectos: a) o proceso de medrío cultural; b) o proceso de sincretismo e reelaboración cultural; e c) o proceso de afirmación cultural.

a. o proceso de medrío cultural

Que pode ser formulado, con Adams:

“Nos períodos de medrío cultural ráchanse os patróns de adaptación existentes por efecto dos novos controles de ambiente. Poden considerarse coma períodos nos que se descartan as adaptacións de estado estable anteriores pola introducción de novas formas de enfrontamento, e nos que moi probablemente se están a abrir, dentro do ambiente, novas “áreas de liberdade non usada”²⁷

Istes son períodos de medranza intensa en tódalas ordes da vida social —xaora no económico— que un proceso de planeamento non pode ladear. Consiste na creación de novos rasgos culturais —invención, descubrimento, importación,... de “novos instrumentos para o control do ambiente”. Estou excusado de sinala-las grandes creacións culturais do noso tempo —ata o punto de ser moitas veces caracterizadas como un cambio civilizacional— e por consecuencia, da pertinencia destas conside-

26. Lucas LABRADA, *Descripción económica del reino de Galicia*, Ferrol, 1804. (Reedición de Galaxia, Vigo, 1971).

27. Richard Newbold ADAMS, *Energía y estructura. Una teoría del poder social*, FCE, México, 1983, páx. 309.

racións para o noso país.

b. O proceso de sincretismo²⁸ e reelaboración cultural.

Trátase do problema da conciliación cultural nun país que ten sufrido procesos prolongados e agudos de disociación que viñeron e veñen bloqueando o desabrochar

28. Nótase a ambivalencia do significado de sincretismo, que na antropoloxía ven significando fusión-conciliación de rasgos procedentes de culturas distintas, e en psicoloxía a forma de percepción confusa de quen aínda non desenvolveu a facultade de percibir con claridade.

29. Pódese ler, na *Revista de Economía de Galicia*, nº 39-40 (Maio-Agosto 1964), pp. 1.4. “Perspectivas: La política económica y el país”, unha extraordinaria interpretación do atraso, onde se xoga con catro instancias: Política económica, sociedade, institucións e país; e tres disfuncións: a) O desaxuste entre país e política económica —que nos fai incapaces de tirar proveito dos recursos e ocasións—; b) O divorcio entre sociedade e país —que incapacita á sociedade para o seu dinamismo e formulación de intereses, a debilita e encrequena; e ó país para vigorar, afirmar e transformar—; c) O conflito entre as institucións e o país —que bloquea o desenvolvemento e funcionamento das institucións—: “o desaxuste entre os perfís do país galego e a política económica que se lle aplica é un feito (...) Iste desaxuste non é un fenómeno recente. Non sen fundamento a economía de Galicia é, en liña xerais, unha realidade inmóbil dende séculos. Resultaría difícil explicar esta parálise sen a presenza constante dunha política económica inadecuada á nosa anatomía. Noutros términos, dificilmente tería permanecido estacionaria a economía galega se non viñera padecendo unha política económica que agostaba os seus espontáneos brotes dinámicos” p. 1; “A solución do problema enerxético non significou, ata agora, gran cousa para o país. O país case non tirou proveito da explotación deses recursos. Porque o país non andaba en condicións de “tirar proveito”. Porque o problema do país non era un problema de enerxía. Ou, se se quere mellor, porque o país tiña formulados problemas previos ó da enerxía. Problemas doutra índole cá escaseza de tal ou cal recurso” p. 1; “Ese desaxuste, con efecto, debe a súa lonxevidade á existencia dun divorcio entre o país e a sociedade e un conflito entre o país e as institucións.

Divorcio entre o país e a sociedade que se lle superpón. É, efectivamente, a nosa unha sociedade superposta, no sitio dunha sociedade integrada no país, no sitio dunha sociedade imbricada nas estruturas elementais do país e articulada conforme ás súas características peculiares. É unha sociedade que pesou coma un corpo inerte e extraño sobre a colectividade na que se afincaba e que debiera ter servido para organizar e dinamizar. É unha sociedade mimética e blandengue, unha sociedade nacida coma refreixo de fenómenos distantes e que viu abafar e entorpece-lo funcionamento dunhas organizacións elementais pre-existentes, sen ter tido, nin a virtude de adaptarse a elas e revitalizalas, nin enerxía dabondo para transforma-la raíz da economía e a cultura do pobo que a viu sostendo. É unha sociedade sen conciencia da comunidade histórica na que se asenta e da que se nutre. Unha sociedade distanciada, que nin tan siquera entrou en conflito co país porque nin tan siquera para ese esforzo tiña enerxías” p. 2.

“Por outra parte, o conflito entre o país e as institucións. Non hai aquí simple divorcio, incomunicación ou distanciamento, senon auténtico conflito. O país tiña as súas propias institucións: recias, eficaces, unhas; vacilantes, anticuadas, outras. En calquera caso, institucións surxidas espontaneamente conforme ós requerimentos da vida mesma do país e das súas peculiaridades. Pero se lles negou entidade ou se lles escamotearon as súas funcións. E creáronse, impuxéronse, outras novas. Dende entón, nin se desenvolveron as primeiras nin funcionaron as segundas.

As institucións xurídicas propias perderon vigor e eficacia, e as novas crearon conflitos —que perderan— e produciron destrozos na vida económica. A chamada administración local repartiuse o país coma un mapa en branco: nin a bisbarra nin a parroquia, células naturais da vida da colectividade, se tomaron coma cauce escalonado para a organización desa vida —para unha articulación democrática do país. A administración central estableceu a súa rede para captar e leva-los problemas a resolver en distantes laboratorios. O ensino organizouse en réxime colonial —e de pésima eficacia, por certo— coma se a cultura indíxena fose vituperable e deforme. Os corpos profesionais e técnicos enquistáronse” 3.

das súas posibilidades²⁹. A cuestión pode ser formulada, con Levi-Strauss:

“Anque a organización social estea reducida ó caos en razón das novas condicións de existencia impostas ós indíxenas e das presións laicas e relixiosas que experimentan, a actitude reflexiva intelectual subsiste. Cando xa non é posible mante-las interpretacións tradicionais, elaboranse outras que, como as primeiras, están inspiradas por motivacións (no sentido de Saussure) e por esquemas. Estructuras sociais, antano simplemente xustapostas no espazo, pónense en correspondencia (...) Toman tamén conciencia deses diversos procedementos e tratan de formular regras de equivalencia. Ningúen dubida de que se o proceso de deterioración se interrompira, ese sincretismo non puidese servir de punto de partida a unha sociedade nova, para elaborar un sistema global no que tódolos aspectos se atoparían axustados”³⁰.

Para nós trátase de propoñe-la interrupción do proceso de deterioro e desgarramento cultural e mais de establece-los puntos de partida dunha sociedade nova.

c. O proceso de afirmación do propio ser.

O desenvolvemento ten sempre que ter por primeiro principio a afirmación do propio ser. Intentar procesos de desenvolvemento negando as propias tendencias conduce á formación dun falso sí onde o si propio é negado e a unha deformación da personalidade no neno —logo no home— e o que é certo na psicanálise pódenos valer de intuición para transplantalo ás sociedades. Falamos do ser social, e polo tanto en primeiro lugar da cultura, do sistema de concepcións, símbolos, representacións e pautas de comportamento dun pobo³¹. Os xogos, creacións, reconstrucións e sínteses culturais teñen importancia para nós, *en primeiro lugar* porque debemos reinterpretar-los nosos contidos culturais máis fundidos se queremos facelos recuperables para un proceso de desenvolvemento “postindustrial” —e mesmo industrial— fundamentado no propio ser —si mesmo que ten por alicerces precisamente eses contidos-; *en segundo lugar*, porque só unha síntese cultural nos permitirá poñernos de acordo nunha concepción do medrío, nun proxecto de futuro, “empexugando todos na mesma dirección”: actuais estudos sobre xestión de empresas poñen de manifesto a excelencia do funcionamento das empresas nas que existe “unha cultura empre-

“Agora ben. Ningunha comunidade tolera o sometemento permanente a unhas directrices inadecuadas para a solución dos seus problemas económicos. Pero Galicia estaba rachada. O país estaba inerte, porque non dispoñía dunha sociedade conscente e solidarizada cos seus problemas, nin dunhas institucións xenuínas e representativas. A política económica imposta tiña coma colaboración unha sociedade onde os intereses non coincidían, en definitiva, cos do país, e unhas institucións enquistadas e caciquís —desaparecidas unhas, xurden deseguida novas formas de caciquismo. E así temos chegado ós nosos días” 4.

30. LEVI-STRAUSS, *El pensamiento salvaje*, tomado de Adams, cit., páx. 176-177.

31. Nas sociedades máis complexas, podemos falar de formas de pluralidade cultural e dun proceso constante de combinación de elementos culturais, novas sínteses e novas creacións que fan máis diversificada —e por veces fraccionada— a “cultura dun pobo”.

sarial” no seu cadro de persoal, isto é: onde o persoal participa comunmente dunhas representacións e pautas de comportamento onde sabe qué debe facer mesmo sen recorrer a maiores mecanismos de decisión. Algo similar é o que se pretende discutir aquí, se ben nunha cultura nacional é outro conto.

Cultura é, tamén, coñecemento de sí propio, e aínda mellor, de sí propio en situación. Isto implica aprofundar nas investigacións sociais do país e favorece-los procesos de encontro e intercambios, os soportes arraizados no cerne do país, onde as xentes reflexionen na propia situación, nas oportunidades e ameazas; nas debilidades e fortalezas; nas súas inclinacións, decisións e propósitos, e por consecuencia, estratexias afíns. É aí onde ten que ir tamén o planificador: a coñece-las arelas e dificultades das xentes para elaborar propostas e proxectos que permitan abrir camiños. Pero vías ben meditadas ás que se lle vexa posibilidades e que contén co compromiso do Plan: a este respecto habería que facer un calendario de cuestións por resolver e conseguir que as xentes falen e se entendan ó arredor de proxectos.

Recapitulación.

O desexo como forza motivacional constructora de futuro —dende a necesidade ó proxecto de acción— ten no plan económico o seu mecanismo estratéxico, como forma de apostar polo futuro desexado entre os futuros posibles. En Galicia, un planeamento prospectivo que abordara dende o aproveitamento das oportunidades presentes ata cómo enfronta-la crise foi concebido como a pedra filósofa do medrío. Temos unha longa tradición que reclama o planeamento coma unidade das solucións do afastamento: un planeamento fundado nunha percepción que restableza a harmonía entre o país, a sociedade, as institucións e a política económica: a mesma harmonía que, reclamada maxistralmente hai trinta anos na Revista de Economía de Galicia, mereceu a censura administrativa do seu director —e noso mestre— Xaime Illa Couto.

SUMMARY This article reflects upon the notion of planning as a measure for national economic management, and offers an historical description of such activity in Galicia. Planning is proposed as the best means of confronting underdevelopment as well as encouraging growth, while questioning any effectiveness without simultaneously initiating a program of institutional, sociological, and cultural change as well. Before anything else, greater effort must be put forth in designing a theory and a science applicable to Galicia, which requires a certain level of good will in order to overcome what are primarily sociologically related obstacles.